

๑.๒ กระเจาะ (ทานาคา)

ชื่อท้องถิ่น	ตุมตัง
ชื่ออื่นๆ	พญายา (กลาง ราชบุรี) ชะแจะ (เหนือ) ตุมตัง (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ตะนาว (มอญ) พุดไทร ชะแจะ กระแจะจัน พินิยา ฮางแกง
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) Roem.
ชื่อพ้อง	<i>Naringi crenulata</i> (Roxb.) Nicolson., <i>Limonia crenulata</i>
ชื่อวงศ์	RUTACEAE
ชื่อสามัญ	Thanaka / Wood-apple tree

รหัสพรรณไม้ ๑-๖๓๑๑๙๐๖-๑๓-๐๐๒

จำนวนที่พบ ๑ ต้น

สถานภาพ (IUCN) พบทั่วไป (Least Concern: LC)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มกิ่งไม้ต้น หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง เนื้อไม้สีขาว เปลือกต้นสีน้ำตาล ขรุขระ ลำต้นและกิ่งมีหนาม มีหนามแข็ง และยาว หนามออกเดี่ยวหรือเป็นคู่ ตรง ยาวได้ถึง ๒.๕ เซนติเมตร ไม่ผลัดใบ สูง ๘-๑๕ เมตร ลำต้นเปลาตรง แตกกิ่งต่ำ กิ่งก้านตั้งฉากกับลำต้น กิ่งอ่อนและยอดอ่อนเกลี้ยง ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงสลับ ใบย่อย ๔-๑๓ ใบ รูปวงรีแกมไข่กลับ กว้าง ๑.๕-๓ เซนติเมตร ยาว ๒-๗ เซนติเมตร ก้านใบแผ่เป็นปีก ลักษณะเป็นครีบอกสองข้าง เป็นช่วงๆ ระหว่างคู่ใบย่อย โคนและปลายใบสอบแคบ เนื้อใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาคล้ายแผ่นหนัง เนียน เกลี้ยง เมื่อส่องดูจะเห็นต่อมน้ำมันเป็นจุดใสๆกระจายอยู่ทั่วไป ขอบใบหยัก เป็นซี่ฟันเลื่อย ตื้นๆ เส้นแขนงใบข้างละ ๓-๕ เส้น ก้านช่อบียาวได้ถึง ๓ เซนติเมตร ไม่มีก้านใบย่อย ดอกออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก รวมกันเป็นกระจุกตามกิ่งเล็กๆหรือตามซอกใบ มีขนสั้นนุ่ม ดอกสีขาวหรือสีขาวยอมเหลือง กลีบดอกมี ๔ กลีบ เมื่อบานจะแผ่ออกหรือลุไปทางก้านเล็กน้อย กลีบดอกรูปไข่แกมรูปรี กว้างประมาณ ๓ มิลลิเมตร ยาว ๗ มิลลิเมตร เกลี้ยง มีต่อมน้ำมันประปราย เกสรตัวผู้มี ๘ อัน ยาว ๔-๖ มิลลิเมตร ยาวเกือบเท่ากันหรือสลับกันระหว่างสั้นกับยาว เกลี้ยง ก้านชูอับเรณูรูปลิ้นแคบ อับเรณูรูปขอบขนานแกมรูปไข่ยาวประมาณ ๒ มิลลิเมตร ปลายเป็นติ่งแหลมสั้นถึงติ่งแหลมอ่อน ฝังอยู่ในเยื่อหุ้มกลีบ เกือบกลม ยาว ๑-๒ มิลลิเมตร มีต่อมน้ำมัน เกลี้ยง มี ๔ ช่อง แต่ละช่องมีอวูล ๑ เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ ๑ มิลลิเมตร มีต่อมน้ำมัน ใต้ยอดเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเพศเมียปลายแยกเป็น ๕ แฉก จานฐานดอกเกลี้ยง ก้านช่อดอกยาวได้ถึง ๒ เซนติเมตร ก้านดอกยาว ๘-๑๐ มิลลิเมตร เกลี้ยง หรือมีขน กลีบเลี้ยง ๔ กลีบ รูปคล้ายสามเหลี่ยม กว้าง และยาวประมาณ ๑.๕ มิลลิเมตร ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนละเอียด และมีต่อมน้ำมัน ด้านในเกลี้ยง ผลสด รูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๐.๕-๑ เซนติเมตร เมื่ออ่อนสีเขียว แก่จัดสีม่วงคล้ำ ก้านผลยาวได้ถึง ๒ เซนติเมตร เมล็ดรูปเกือบกลม กว้างประมาณ ๕ มิลลิเมตร สีน้ำตาลอมส้มอ่อน มี ๑-๔ เมล็ด เนื้อไม้ เมื่อตัดมาใหม่ๆ จะมีสีขาว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อน ถ้าทิ้งไว้นานๆจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลปนเหลืองอ่อน ชาวพม่าานิยมนำมาทำเครื่องประทีนผิวเรียกว่า “กระแจะตะนาว” หรือ “Thanatka” ชื่อไม้ชนิดนี้เรียกตามชื่อเพื่อเกา “ตะนาวศรี” พบตามป่าเบญจพรรณทั่วไป ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ออกดอกราวเดือนมีนาคม ถึงพฤษภาคม ผลจะแก่ราวเดือนพฤษภาคม ถึงตุลาคม

การใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น

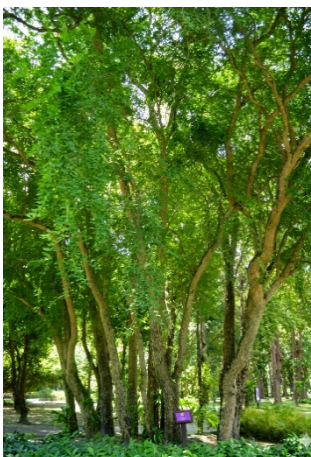
• สรรพคุณ

๑) ตำรายาไทย ใช้ ใบ รสขมเย็น ผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มกิน แก้ลมบ้าหมู ราก รสขมเย็น แก้โรค ลำไส้ แก้ปวดท้องบริเวณลำไส้ใหญ่ และบริเวณล้นปี ขับเหงื่อ ผนกับน้ำสะอาดใช้ทาหน้าแทนแป้งทำให้ผิวสีเหลือง แก้วฝ้า เป็นยาถ่าย ผล มีรสขมเย็น แก้พิษ แก้ไข้ แก้อาหารไม่ย่อย แก้ท้องอืดเฟ้อ เป็นยาบำรุงกำลัง ยาบำรุง ร่างกาย ผลสุก แก้ไข้ เป็นยาสมานแผล ยาบำรุง ช่วยเจริญอาหาร แก่น รสจืด เย็น ดองเหล้ากินแก้พิษ บำรุง เลือด แก้โลหิตพิการ ดับพิษร้อน แก้ไข้ แก้ผอมแห้ง เปลือกต้น มีรสขม ใช้แก้ไข้

๒) ยาพื้นบ้าน ใช้ ต้น ต้มน้ำดื่มครั้งละครึ่งแก้ว วันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน เย็น แก้ปวดตามข้อ ปวดเมื่อย เส้นตึง แก้อ่อนใน แก้โรคประดง (อาการโรคผิวหนังมีผื่นคัน เป็นเม็ดขึ้นคล้ายผด คันมาก มักมีไข้ ร่วม ด้วย)

๓) ชาวพม่า ใช้ เนื้อไม้ นำมาบด ผน หรือทำให้เป็นผงละเอียด จะมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ใช้ทาผิวหนัง ทำให้ผิวเนียนสวย เป็นส่วนผสมหลักในเครื่องประติณผิวแบบโบราณหลายชนิด ใช้ผสมในเครื่องหอม ที่เรียกว่า “กระแจะตะนาว” นิยมใช้กันมากในประเทศพม่า

ภาพที่ ๒ แสดงลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ กระแจะ (ทานาคา)

ลักษณะวิสัย

ลำต้น

ใบ และ ผล

ดอก

เครื่องยากระแจะ

แหล่งอ้างอิง :

๑. ฐานข้อมูลสมุนไพรไทยเขตอีสานใต้ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (ม.ป.ป.). “กระแจะ”. <https://phar.ubu.ac.th/herb-DetailPhargarden/๖>

๒. ภา พ ป ร ะ ก อ บ โ ต ย : Forest Research Institute, Dehradun. <https://haryanaforestflora.in/specimen/view/๒๒๕#prettyPhoto>